

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.275

В. М. Бурдін

ЗАКІНЧЕНИЙ ЗЛОЧИН: СПІРНІ ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ

Розглянуто проблемні питання розуміння закінченого злочину. Обґрунтовано висновок про те, що момент закінчення злочину потрібно пов'язувати не з наявністю в діянні особи ознак складу злочину, а з наявністю ознак поняття злочину.

Ключові слова: злочин, закінчений злочин, незакінчений злочин, стадії злочину.

Постановка проблеми. Питання, які стосуються стадій вчинення злочину, завжди викликали науковий інтерес. У науці кримінального права неоднозначно вирішується питання про поняття закінченого злочину, а також про особливості його встановлення в окремих видах посягань. Незважаючи на те, що поняття закінченого злочину подається в ч. 1 ст. 13 КК України, в теорії кримінального права ця проблема і надалі залишається спірною.

Стан дослідження. Поняттю закінченого злочину приділили увагу багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Ці проблеми були предметом дослідження Т. М. Данилюк, С. А. Іванчиної, А. П. Козлова, Н. Ф. Кузнєцової, М. І. Панова, В. П. Тихого, А. В. Шевчука та інших вчених. Разом з тим, існує ціла низка питань, які і надалі досить гостро обговорюються в літературі. Так, зокрема, неоднозначно вирішується питання про віднесення закінченого злочину до окремої стадії його вчинення. Спірною залишається проблема доцільності розмежування так званого фактичного та нормативного моментів закінчення злочину. Дискусійним є питання про особливості встановлення моменту закінчення різних видів злочинів залежно від конструкції складу, а також особливостей фактичного вчинення злочинного діяння. Саме на цих питаннях й буде зосереджена основна увага.

Виклад основних положень. Незважаючи на загальноприйняту в науковій літературі позицію щодо існування трьох стадій вчинення

злочину, спірним в юридичній літературі залишається питання про те, чи закінчений злочин можна розглядати як самостійну стадію у його розвитку. Як зазначає А. П. Козлов, традиційне розуміння закінченого злочину самостійною стадією його вчинення є неправильним, оскільки з заподіянням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони закінчується і злочинна діяльність, припиняється розвиток злочину в часі та просторі, тому момент його закінчення не можна вважати самостійною стадією його розвитку [1, с. 127]. Подібну думку висловлює С. А. Іванчина, яка вважає, що стадії вчинення злочину та закінчений злочин – поняття, які не перетинаються одне з одним. Стадії вчинення злочину, вважає вона, означають безперервний розвиток злочину, в той час як закінчений злочин є констатацією юридичного завершення злочину. Таким чином, закінчений злочин, не будучи стадією вчинення злочину, становить собою різновид злочинів залежно від їх завершеності [2, с. 16]. Аналогічну позицію щодо розуміння закінченого злочину як самостійної стадії вчинення злочину займають і деякі українські вчені [3, с. 4].

На наш погляд, вказана проблема значною мірою є надуманою і знаходиться в площині використання термінології. Адже очевидно, що закінчення злочину становить собою певний етап розвитку злочину як складного правового, соціального та фізичного явища, який і є певною стадією його розвитку, з якою законодавець пов'язує особливі кримінально-правові наслідки. Справа в тому, що закінчення злочину в кримінально-правову розумінні зовсім не означає того, що це явище взагалі перестає надалі існувати в часі та просторі. Закінчення злочину як певна стадія його розвитку в часі та просторі означає лише те, що саме з цим етапом законодавець пов'язує остаточний вираз суспільної небезпеки як діянням, так і особою, яка його вчинила, а, отже, і відповідні правові наслідки, зокрема, можливість призначення найтяжчого покарання, передбаченого в санкції статті Особливої частини кримінального закону за відповідний злочин. При цьому це явище може і надалі продовжувати існувати і породжувати безліч наслідків, в тому числі й правових, які вже не матимуть для законодавця кримінально-правового значення, як наступні етапи його розвитку.

Тісно пов'язаною з розглянутою є й інша проблема, також здебільшого термінологічного характеру, яка стосується можливості використання словосполучення «закінчений злочин» стосовно злочинів, які вчиняються з необережності та з непрямим умислом. Так, на думку Т. М. Данилюк, словосполучення «закінчений злочин» можна викори-

стовувати лише щодо тих злочинів, які вчиняються з прямим умислом, а щодо інших злочинів доцільніше використовувати терміни «наявний злочин...», «відсутній злочин...» [3, с. 4]. На перший погляд, така позиція має під собою законодавче підґрунтя. Адже, якщо відповідно до ст.ст. 14 та 15 КК України готування та замах на злочин, як різновиди незакінченого злочину, можуть мати місце лише у злочинах, які вчиняються з прямими умислом, то і про закінчений злочин мова повинна йти лише щодо таких злочинів. Тільки в такому випадку буде збережено логічний поділ понять на види – якщо є закінчений злочин, то повинен бути і незакінчений. Саме такі аргументи і дозволяють зробити висновок про те, що необережні злочини, а також злочини, які вчиняються з непрямим умислом, не можуть вважатися закінченими, оскільки законодавець не виділяє незакінчених їх видів.

На наш погляд, незважаючи на зовнішнє збереження формально-логічних правил поділу понять на види, наведена позиція все ж таки є неприйнятною. Адже ж саме по собі постановка питання про те, чи може бути необережний злочин чи злочин, вчинений з непрямим умислом, закінчений, є досить дивною. Як зазначає з цього приводу А. П. Козлов, висновок про неможливість наявності закінченого злочину в необережних злочинах є абсолютно неприйнятним, оскільки і при вчиненні необережних злочинів заподіюється шкода об'єктам кримінально-правової охорони, що в більшості випадків і є моментом закінчення необережного злочину [1, с. 133–134].

В цьому відношенні, на наш погляд, більш виважену позицію займає Ю. Є. Пудовочкін, який вважає, що закінченим може бути визнаний будь-який злочин незалежно від форми вини та особливостей законодавчої конструкції його складу. Вчений цілком слушно зазначає, що стадії притаманні будь-якому злочину, в тому числі і необережним злочинам, проте не в кожному злочині всі стадії є суспільно небезпечними. Для злочинів, які вчиняються з необережності, лише остання стадія закінченого злочину є суспільно небезпечною і вона цілком виправдано може називатися стадією закінченого злочину [4, с. 179].

Треба погодитися з тим, що будь-якому злочину, незалежно від виду вини, притаманні певні етапи його розвитку. Проте не в кожному злочині всі його етапи мають кримінально-правове значення. Для злочинів, які вчиняються з необережності та з непрямыми умислом, характерним є те, що попередні стадії не є суспільно небезпечними, і з огляду на це не мають самостійного кримінально-правового значення, якщо на цих стадіях буде перервано розвиток злочину, проте це жод-

ним чином не означає, що цих етапів не існує взагалі. Отже, на нашу думку, використання терміна «закінчений злочин» є цілком прийнятним для всіх злочинів, незалежно від виду вини, з яким вони можуть вчинятися.

Починаючи з кінця XIX століття і по сьогоднішній день в теорії кримінального права домінуючою є думка про те, що момент закінчення злочину необхідно пов'язувати з наявністю у вчиненому особою діянні усіх ознак складу злочину, передбаченого в Особливій частині кримінального кодексу [5, с. 567; 6, с. 38; 7, с. 15]. Саме таку позицію щодо розуміння моменту закінчення злочину формалізує законодавець і в чинному КК України. Так, в ч. 1. ст. 13 КК України вказується, що закінченим злочином визнається діяння, яке містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України.

Таким чином, закінчений злочин містить всі ознаки відповідного складу злочину, передбаченого в Особливій частині кримінального закону, а для незакінченого характерним є відсутність хоча б однієї з таких ознак. Окремі вчені уточнюють це положення, зазначаючи, що незакінчений злочин відрізняється від закінченого відсутністю лише однієї ознаки – суспільно-небезпечних наслідків. При цьому відсутність будь-якої іншої ознаки складу злочину, на їхню думку, не впливає на момент закінчення злочину [8, с. 364].

Таким чином, особливості моменту закінчення різних видів злочинів пов'язують, переважно, з особливостями законодавчої конструкції складу злочину в Особливій частині кримінального закону [8, с. 378; 9, с. 49]. Саме особливості конструкції складів злочинів в Особливій частині кримінального закону є базовим критерієм для класифікації злочинів, яка має значення для визначення моменту їх закінчення. В цьому відношенні виділяють так звані злочини з матеріальним складом, до обов'язкових ознак об'єктивної сторони належать суспільно-небезпечні наслідки, і злочини з формальним складом, де наслідки не вказуються законодавцем серед конститутивних ознак складу злочину. Як різновид злочинів з формальним складом називають усічені склади злочинів, для яких характерним є перенесення моменту їх закінчення на стадії, які для більшості злочинів є лише попередньою злочинною діяльністю. Така класифікація складів злочинів по суті стала хрестоматійною і згадується майже в кожному підручнику з кримінального права.

Беручи за основу цей критерій, досить детальну класифікацію злочинів за моментом їх закінчення наводить Т. М. Данилюк, поділяючи їх на такі види: 1) прості злочини з формальним складом;

2) ускладнені злочини з формальним (які, своєю чергою, можуть бути: а) триваючими; б) продовжуваними; в) складеними; г) з декількома альтернативними діяннями; д) з декількома обов'язковими діяннями); 3) прості злочини з матеріальним складом; 4) ускладнені злочини з матеріальним складом (які, своєю чергою, можуть бути: а) продовжуваними; б) складеними; в) з декількома альтернативними наслідками; г) з декількома обов'язковими наслідками; д) злочини з матеріальним складом з декількома діяннями) [3, с. 3–4].

Разом з тим, незважаючи на те, що таке розуміння моменту закінчення злочину, яке пов'язується з фактом наявності в поведінці особи всіх ознак складу злочину, передбаченого Особливою частиною кримінального закону, стало в науці кримінально права практично аксіомою, окремі вчені все ж таки намагаються поставити його під сумнів. Так, зокрема, Ю. Демідов, вказуючи на проблематичність застосування на практиці положення, згідно якого момент закінчення злочину пов'язується з наявністю усіх ознак складу злочину, пропонує враховувати сформульоване ним правило про те, що закінчення злочину не у всіх випадках означає його припинення. Оскільки закінчення злочину відбувається, як правило, раніше його припинення. Тому, на його думку, злочин може продовжуватися на стадії закінчення до його остаточного припинення [10, с. 23]. На нашу думку, вчений правильно помічає той факт, що наявність в діянні особи складу злочину, передбаченого Особливою частиною кримінального кодексу, ще не свідчить про припинення злочину, що особливо яскраво спостерігається у так званих триваючих злочинах. Разом з тим, запропоноване вирішення цієї проблеми нам видається також доволі спірним. Адже саме по собі положення про те, що закінчений злочин може продовжуватися, містить внутрішню суперечність – якщо злочин закінчено, то, очевидно, що вже не може йти мови про його існування в часі як кримінально-правового явища.

Помічаючи випадки, коли в діянні можна фактично констатувати наявність складу злочину до повної реалізації умислу винного, деякі науковці пропонують уточнити положення про момент закінчення злочину шляхом вказівки на те, що злочин вважається закінченим, коли в діянні є всі ознаки складу злочину, передбаченого Особливою частиною кримінального законодавства, на вчинення якого був спрямований умисел особи [4, с. 180]. Не зовсім послідовно намагається розвинути цю думку в своєму дисертаційному дослідженні С. А. Іванчина, яка, з одного боку, критикує усталену позицію, коли факт закінчення злочину пов'язується виключно з наявністю в діянні особи усіх

ознак складу злочину, а, з іншого боку, лише дещо уточнює її, пов'язуючи момент закінчення злочину з фактом встановлення у вчиненому діянні всіх ознак складу злочину, на вчинення якого був спрямований умисел особи [2, с. 7, 14].

На наш погляд, вчена намагалася пов'язати момент закінчення злочину з реалізацією особою свого злочинного наміру, справедливо вказуючи на те, що визначальним чинником у цьому відношенні має бути спрямованість умислу особи, проте в кінцевому рахунку вона так і не наважилася логічно завершити свою думку, що зумовило наявність в її дисертаційному дослідженні низки суперечливих моментів. Так, зокрема, вона стверджує, що навіть при неповній реалізації умислу треба користуватися правилом: якщо особа бажала вчинити певний злочин і фактично вчинене нею діяння відповідає всім ознакам цього складу злочину, то навіть при частковій реалізації особою свого умислу вчинене кваліфікується як закінчений злочин. Тобто вже тут С. А. Іванчина відступає від запропонованого нею ж правила, констатує, що навіть при нереалізованому умислі злочин може вважатися закінченим. Розвиваючи далі цю думку, вона вважає, що закінчені злочини поділяються на фактично закінчені і фактично незакінчені, виділяючи так званий фактичний та юридичний момент закінчення злочину [2, с. 13–14].

В дисертаційному дослідженні Т. М. Данилюк йдеться про те, що закінчений злочин потрібно відмежовувати від незакінченого не за відсутністю окремих ознак (наслідку, реалізації умислу тощо), а на основі того, що закінчений та види незакінченого злочину мають свої специфічні склади, і саме зміст елементів таких складів виступає розмежувальною ознакою [3, с. 3]. Вчена також обґрунтовує необхідність виділення так званого нормативного та фактичного моменту закінчення злочину. Перший, вважає вона, має значення для вирішення питання про кваліфікацію дій винного або лише за статтею (частиною статті) Особливої частини КК України, чи з посиланням на відповідну частину ст.ст. 14, 15 КК; другий – для вирішення інших кримінально-правових питань: відмежування співучасті від причетності, встановлення наявності підстав для необхідної оборони тощо [3, с. 4].

На нашу думку, пропозиції вчених щодо виділення так званого нормативного та фактичного моментів закінчення злочинів є нічим іншим, як не зовсім вдалою спробою виправити неточне законодавче формулювання щодо визначення моменту закінчення злочину. Не досить вдалими наведені пропозиції є тому, що досить дивними виглядають положення, коли, з одного боку, визнається, що злочин закінче-

ний в якомуś нормативному значенні, а, з іншого, що він фактично все ще може тривати в часі і є незакінченим, але вже в якомуś фактичному розумінні. Нам видається, що вирішення цього питання у кримінально-правовій площині повинно бути однозначним – злочин є закінченим або незакінченим, і третього бути не може. Разом з тим, згадані науковці цілком правильно зауважують, що бувають випадки, коли у вчинюваному особою діянні можна констатувати наявність всіх ознак складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини кримінального закону, проте злочин фактично ще може тривати в часі, розвиватися, продовжуючи заподіювати шкоду конкретному об'єкту кримінально-правової охорони. Можна навести чимало таких прикладів, проте особливо наочно це проявляється у так званих триваючих злочинах, для яких характерним є безперервне вчинення особою злочинної бездіяльності. Наприклад, особа протягом кількох років незаконно зберігає у себе вдома нарізну вогнепальну зброю. В цих випадках вже в перший же день такого незаконного зберігання можна констатувати в діяннях такої особи склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 263 КК України. Проте це зовсім не означає, що такий злочин в першу ж хвилину першого дня незаконного зберігання зброї буде закінченим, а вже з наступної хвилини розпочнеться знову.

На нашу думку, неточність закріпленої в ч. 1 ст. 13 КК України позиції, коли момент закінчення злочину пов'язується з наявністю в діянні особи усіх ознак складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини кримінального закону, зумовлюється підміною понять «злочин» і «склад злочину». Адже незважаючи на взаємопов'язаність цих понять, вони різні за своїми ознаками і виконують різні функції в механізмі кримінально-правового регулювання. Тому очевидною логічною помилкою є спроби пов'язувати існування поняття злочину з фактом встановлення у ньому не притаманних саме цьому поняттю ознак, а ознак абсолютно іншого поняття складу злочину. Щоправда, треба відзначити, що в ч. 1 ст. 11 КК України при визначенні поняття злочину законодавець допустив плутанину, коли включив до змісту цього поняття ознаки складу злочину. На наш погляд, у понятті злочину цілком достатньо відобразити такі ознаки, як суспільна небезпечність діяння та його кримінальна протиправність. Вказівка у визначенні поняття злочину на обов'язкове вчинення його суб'єктом злочину та винність стосуються змісту поняття складу злочину.

Так чи інакше, але треба визнати те, що поняття злочину і складу злочину різні за змістом, обсягом, а також виконуваними функціями

в кримінально-правовому регулюванні, а тому не можуть бути замінені одне одним. Ознаки поняття злочину характеризують істотні елементи, які притаманні будь-якому виду злочинної поведінки, незалежно від конструкції складу злочину, і дозволяють відмежовувати злочин від інших видів правопорушень. Ознаки поняття складу злочину у своїй сукупності є єдиною підставою кримінальної відповідальності, оскільки саме наявність у вчиненому діянні усіх ознак складу злочину, передбаченого кримінальним законом, буде свідчити про те, що особа, яка вчинила відповідне діяння, підлягає кримінальній відповідальності. Наявність у діянні особи ознак складу злочину, передбаченого Особливою частиною кримінального закону, ще не свідчить про те, що сам злочин закінчено, але вже дозволяє дати позитивну відповідь на запитання про те, чи буде особа підлягати кримінальній відповідальності. В той час як з моментом закінчення злочину пов'язано багато інших кримінально-правових інститутів та понять. Так, зокрема, від моменту закінчення злочину залежить право особи на необхідну оборону, можливість співучасті чи причетності до злочину, вплив строків давності тощо.

Отже, вирішуючи питання про момент закінчення злочину, до уваги треба брати ознаки саме цього поняття, а не поняття складу злочину. І в цьому відношенні, незважаючи на певні неточності, допущені законодавцем при визначенні в ч. 1 ст. 11 КК України поняття злочину, основну увагу, на наш погляд, необхідно звернути на такій ознаці злочину, як суспільна небезпека діяння. Саме ця ознака, на відміну від інших ознак поняття злочину, може бути динамічною (тривати в часі), тобто впливати на момент закінчення злочину. Всі інші ознаки є статичними по своїй суті і не мають динаміки при вчиненні особою конкретного злочину – вони або існують, або ні.

Щодо самого розуміння суспільної небезпеки в науковій літературі висловлюються різні точки зору. Значна частина науковців вважають, що суспільна небезпека є матеріальною ознакою поняття злочину, яка має виключно об'єктивний характер і відповідно формується за рахунок об'єктивних ознак складу злочину [11, с. 14; 12, с. 3]. При цьому, як правило, визначальний критерій у цьому відношенні пов'язують з цінністю об'єкта кримінально-правової охорони та розміром завданої шкоди. Дещо ширше намагався розглянути цю ознаку злочину М. Д. Дурманов, який вважав, що суспільну небезпеку утворює органічна єдність суспільної небезпеки діяння і особи, яка його вчинила. Щоправда, він робив застереження про те, що на кваліфікацію злочину впливає лише суспільне діяння, а суспільна небезпека особи повинна враховуватися при призначенні покарання [13, с. 23–24].

Аналіз окремих положень чинного КК України дозволяє стверджувати, що така позиція об'єктивного розуміння суспільної небезпеки підтримується і законодавцем. Так, в ч. 2 ст. 11 КК України при визначенні поняття малозначності вказується, що не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Таким чином, поняття суспільної небезпеки пов'язується законодавцем виключно з розміром завданої шкоди чи створенням реальної небезпеки її заподіяння об'єкта кримінально-правової охорони.

На наш погляд, більш точну позицію у цьому відношенні займають вчені, які вважають, що суспільну небезпеку злочину в цілому визначають і суб'єктивні, і об'єктивні ознаки складу злочину [1, с. 24–25]. Більше того, існують випадки, коли саме суб'єктивні ознаки є більш вагомими порівняно з об'єктивними при визначенні суспільної небезпеки злочину. Наприклад, необережне знищення чи пошкодження чужого майна, незалежно від розміру завданої шкоди не є суспільно небезпечним діянням і не може вважатися злочином. В той час, як умисне знищення чи пошкодження чужого майна, якщо воно заподіяло шкоду у великих розмірах, визнається злочином відповідно до ч. 1 ст. 194 КК України. Таким чином, саме форма вини, а не розмір шкоди в даному випадку має визначальне значення для формування суспільної небезпеки злочину. Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці, якщо воно заподіяло шкоду здоров'ю, є злочином, передбаченим в ч. 1 ст. 271 КК України, якщо таке порушення було вчинене службовою особою підприємства, установи, організації або громадянином – суб'єктом підприємницької діяльності. В тих випадках, коли аналогічне порушення було вчинене рядовим працівником, воно може бути визнане злочином і тягти за собою кримінальну відповідальність лише, якщо містить ознаки складів злочинів проти здоров'я. Отже, в цьому випадку ознаки суб'єкта злочину в основному визначають суспільну небезпеку злочину в цілому. Коли ж йдеться про неповнолітніх злочинців, то також необхідно зауважити, що саме характеристики особи неповнолітніх істотно зменшують суспільну небезпеку злочинців, що дозволяє законодавцю встановити обов'язкові коефіцієнти скорочення розмірів та строків покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх.

Незважаючи на те, що в чинному КК України при визначенні поняття малозначності законодавець дотримується об'єктивного розу-

міння суспільної небезпеки злочину, в окремих інститутах саме за суб'єктивними ознаками визнається вирішальний вплив на це явище. Так, зокрема, в ст. 48 КК України передбачено можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час розслідування або розгляду справи в суді внаслідок зміни обстановки така особа перестала бути суспільно небезпечною. В ч. 4 ст. 74 КК України йдеться про можливість звільнення особи від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною.

Таким чином, треба визнати, що суспільну небезпеку злочину комплексно формують як суб'єктивні, так і об'єктивні ознаки складу злочину. При цьому не можна наперед встановлювати пріоритет одних ознак над іншими, оскільки в одних випадках домінує значення мають об'єктивні ознаки, а в інших випадках визначальний вплив на формування суспільної небезпеки злочину мають суб'єктивні ознаки. В зв'язку з цим, дуже вдало, на наш погляд, формулюють розуміння закінченого злочину В. П. Тихий та М. І. Панов, які зазначають, що у закінченому злочині існує єдність ознак як об'єктивної, так і суб'єктивної сторін, адже саме у закінченому злочині винний повною мірою реалізував умисел, виконав усі діяння, які утворюють об'єктивну сторону злочину, спричинив шкоду об'єкту [14, с. 16–17].

Разом з цим, треба відзначити, що суспільну небезпеку злочину як динамічне явище формують не тільки суб'єктивні та об'єктивні ознаки складу злочину, але й інші чинники, які безпосередньо впливають і на тривалість злочину. В цьому відношенні, насамперед слід вказати, що саме діяння (процес заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони) триває певний період в часі, та незважаючи на те, що вже з самого початку може містити склад злочину, його тривалість визначатиме і суспільну небезпеку злочину, і відповідно момент його закінчення. Крім того, тривалість злочину і остаточний вираз суспільної небезпеки безпосередньо пов'язаний з особливостями об'єкта кримінально-правової охорони. Йдеться про особливості ураження об'єкта злочинним діянням. Так, зокрема, такі об'єкти як життя, статевая свобода та недоторканість є неділимими (не мають кількості й не можуть бути вимірні) і вражаються одразу в цілому. В той час як власність та здоров'я мають кількісні характеристики, а, отже, і заподіяння шкоди таким об'єктам може відбуватися поступово, коли розмір шкоди в процесі вчинення злочину буде збільшуватися.

Висновок. Таким чином, момент закінчення злочину потрібно пов'язувати не з наявністю в діянні особи ознак складу злочину, передбаченого Особливою частиною кримінального закону, а з наявністю усіх ознак поняття злочину як вони визначені в ч. 1 ст. 11 КК України. При цьому вирішальне значення в даному випадку відіграє така динамічна ознака поняття злочину як суспільна небезпека. Саме з остаточним виразом суспільної небезпеки і необхідно пов'язувати момент закінчення злочину. Цей момент залежить не тільки від об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, які відображають типовий характер суспільної небезпеки злочину. При цьому до уваги треба брати тривалість злочинного діяння, а також особливості об'єкта кримінально-правової охорони, проти якого спрямоване посягання. Таким чином, злочин може вважатися закінченим, коли розвиток наміру особи, об'єктивованій у діянні, перебуває на такій стадії його реалізації, з якою законодавець пов'язує кінцевий етап заподіяння істотної шкоди або створення реальної загрози її заподіяння об'єкту кримінально-правової охорони, а отже остаточний вираз суспільної небезпеки злочину.

1. Козлов А. П. Учение о стадиях преступления / А. П. Козлов. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 353 с.

2. Иванчина С. А. Оконченное преступление: закон, теория, практика: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук / С. А. Иванчина. – Саратов, 2012. – 25 с.

3. Данилюк Т. М. Теоретико-прикладні проблеми встановлення моменту закінчення злочину: автореф. дис. здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Т. М. Данилюк. – Львів, 2009. – 20 с.

4. Пудовочкин Ю. Е. Учение о преступлении: избранные лекции / Ю. Е. Пудовочкин. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 280 с.

5. Таганцев Н. С. Русское уголовное право / Н. С. Таганцев. – Тула: Автограф, 2001. – Т. 1 – 800 с.

6. Кузнецова Н. Ф. Ответственность за приготовление к преступлению и покушение на преступление по советскому уголовному праву / Н. Ф. Кузнецова. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1958. – 203 с.

7. Шевчук А. В. Стадії вчинення злочину: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / А. Шевчук. – К., 2002. – 20 с.

8. Курс уголовного права: в 5 т. Общая часть. Т. 1: Учение о преступлении: учебник для вузов / под ред. проф. Н. Ф. Кузнецовой и доц. И. М. Тяжковой. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2002. – 624 с.

9. Энциклопедия уголовного права. – Издание профессора Малинина, СПб. – Т. 5: Неоконченное преступление, 2006. – 464 с.

10. Демидов Ю. Понятие оконченного преступления / Ю. Демидов // Советская юстиция. – 1966. – № 18. – С. 21–23.

11. Филимонов В. Д. Общественная опасность личности отдельных категорий преступников и её уголовно-правовое значение / В. Д. Филимонов. – Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1973. – 154 с.

12. Епифанова Е. В. Общественная опасность как научная категория, законодательная дефиниция: история и современность / Е. В. Епифанова. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 152 с.

13. Дурманов Н. Д. Понятие преступления / Н. Д. Дурманов. – М.: Изд-во АН СССР, 1948. – 315 с.

14. Тихий В. П. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар / В. П. Тихий, М. І. Панов. – К.: Видавничий дім «Промені», 2007. – 40 с.

Бурдин В. Н. Оконченное преступление: спорные проблемы понимания

Рассмотрены проблемные вопросы понимания оконченного преступления. Аргументирован вывод о том, что момент окончания преступления необходимо связывать не с наличием в деянии лица признаков состава преступления, а с наличием признаков понятия преступления.

Ключевые слова: преступление, оконченное преступление, неоконченное преступление, стадии преступления.

Burdin V. Completed crime: disputable issues of understanding

The article deals with the disputable issues of completed crime understanding. Author proves that the moment of crime completing should be associated not with the presence of crime elements in person's acts but with the features of crime notion.

Key words: crime, completed crime, inchoate crime, stages of crime.

Стаття надійшла 26 червня 2013 р.

УДК 343.271

Б. О. Кириь

**ШТРАФ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ
ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ 1960 р.**

Досліджуються зміст, встановлення і обчислення розмірів, підстави, умови, межі та практика застосування покарання у виді штрафу за Кримінальним кодексом України 1960 р. з моменту введення його в дію і до втрати ним чинності. Аналізуються і висловлені у той час з приводу означених питань наукові погляди.

Ключові слова: Кримінальний кодекс України 1960 р., покарання, основні і додаткові види покарань, штраф, застосування (призначення) покарання.